

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת וישלח

לאהוב את ה' כמו שכם בן חמור

הביטויים הנועזים ביותר של אהבת ה' לישראל לקוחים ממעשה שכם בן חמור, מה לגוי זה בקדש הקודשים? מהי אהבה אמיתית בין בני זוג, וכיצד אנו חושפים את ההשתוקקות של ה'? מוזמנים לצלול איתנו לנבכי הקשר בין בני הזוג ובין ה' לעמו ישראל.

בפרשתנו פרשת וישלח התורה מספרת לנו על מעשה דינה, על המעשה הנורא ששכם בן חמור עשה לה. בפסוקים המתארים את האהבה הגדולה של שכם לדינה, ישנם מספר ביטויים מעניינים מאוד. נביא כאן את עיקרי הדברים במשא ומתן שבין חמור לבני יעקב, עליהם נדון בהמשך המאמר.

"ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ. וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה. ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאהב את הנער וידבר על לב הנער... וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה. והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו לכם... ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחתם. ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחתנו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה הוא לנו. אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו להמל לכם כל זכר... ואם לא תשמעו אלינו להמול ולקחנו את בתנו והלכנו. וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור. ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב והוא נכבד מכל בית אביו".

דביקה חשיקה וחפיצה

כפי שאנו רואים בפסוקים, התורה מתארת את האהבה של שכם בן חמור לדינה, בתיאורים מופלגים של אהבה - דביקות, חשיקה וחפיצה - תיאורים מפתיעים מאוד. עלינו לתת את הדעת על דבר נוסף, כאשר אנו קוראים את מעשה דינה, עלינו לשים לב שהאהבה של שכם לדינה מפתיעה בעוצמתה, עד כדי כך שהיא גורמת לשכם וחמור למול את עצמם ואף להשפיע על כל בני עירם לעשות זאת.

על תיאורים אלו של שכם בן חמור אומר המדרש:

אמר ריש לקיש בג' לשונות של חבה חבב הקב"ה את ישראל, בדביקה, בחשיקה ובחפיצה. בדביקה - "ואתם הדבקים", בחשיקה - "לא מרובכם מכל האומים חשק ה'", ובחפיצה - "ואשרו אתכם כל הגוים". ואנו למדים אותה מפרשה של רשע הזה בדביקה - "ותדבק נפשו", בחשיקה - "שכם בני חשקה נפשו בבתכם", בחפיצה - "כי חפץ בבת יעקב".

אנו רואים שהמדרש לומד מאהבת שכם לדינה, לאהבת ה' לעם ישראל. בספר התניא אנו רואים שאדמו"ר הזקן מזכיר הדימויים הללו במספר מקומות, בהקשר של אהבת היהודי לקב"ה.

כעת עלינו לשאול: מדוע את האהבה של ה' אלינו ואת האהבה שלנו לה', אנו לומדים מאותו גוי רשע שבא באונס על דינה בת יעקב?

שאלה נוספת מתעוררת כאשר אנו משווים בין דברי המדרש לדברי אדמו"ר הזקן. במדרש מתוארת האהבה של ה' אלינו, ואילו בדברי אדמו"ר הזקן מתוארת האהבה שלנו לה'. הדבר מפתיע יותר שכאשר אנו מתבוננים במעשה דינה, תיאורי האהבה הללו מתייחסים לשכם - הזכר - במעשה דינה, בעוד אנו - עם ישראל - מתוארים כנוקבא בייחס לקב"ה.

לאיש אשר לו ערלה

כאשר שכם מבקש את דינה, בני יעקב אומרים לו 'לא נוכל לעשות את הדבר הזה לתת את אחותנו לאיש אשר לו ערלה'. לטענתם של בני יעקב יש טעם פנימי, הערלה מסמלת את המחיצה שיש בין האדם לזולתו. הגוי שאינו מחובר לאלוקות אינו יכול להבין באמת שהאדם יכול לצאת מעצמו, לעשות טוב אמיתי לזולתו. הערלה גורמת לכך שההנאה של האדם נשארת בתוך עצמו, ואינה יוצאת ממנו כלפי זולתו. קשר כזה בנוי על ניצול של בן הזוג, לכן בני יעקב אומרים לשכם ש'חרפה היא לנו', חרפה שאיש יתנהג כלפי אשתו.

קשר שנוצר לאחר שמסירים את הערלה, הוא קשר של ברית. בקשר של ברית בני הזוג מחליטים להיות מחויבים זה לזה, וההנאה שלהם מהקשר מדביקה ומחברת אותם זה לזה. כאשר יש ערלה בקשר היא גורמת לכך שכל אחד מבני הזוג מנסה לבלוע את זולתו כדי להגדיל את הנאתו. לעומת זאת בקשר של ברית, בני הזוג הם שנים נפרדים שמתחברים והופכים להיות אחד.

כאשר שכם בן חמור שומע את טענתם של בני יעקב, הוא מקבל על עצמו למול את עורלתו. שכם טוען שאהבתו לדינה חזקה דיה, כדי שהוא יוכל לצאת מעצמו ולאהוב אותה באמת. האם שכם הצליח? כנראה ששמעון ולוי חשבו שלא. יעקב אבינו חשב שיש פוטנציאל, אך שכם לא זכה לממש אותו...

ה' 'דלוק' עלינו

על פי המדרש אהבת ה' לישראל, דומה לאהבתו של שכס בן חמור לדינה. כפי שנכתב אהבתו של שכס מחולקת לשני חלקים, אחד לפני שנימול ואחד לאחר שנימול. כך גם את האהבה של ה' אלינו אפשר לחלק לשני חלקים: בחלק הראשון ה' מאוד רצה לאהוב – אהבה שנמצאת בתוך עצמו; אהבה זו גרמה לה' לברוא את העולם. לאחר שיש עולם ה' כורת ברית עם עם ישראל, הוא אוהב אותנו שאנו קיימים ועומדים בפני עצמנו, ואף על פי כן אנו דבקים ומתאחדים איתו.

בתחילת התהליך האהבה של ה' לגמרי בתוך עצמו, אך כחה הגדול של האהבה גורמת לו לצאת מעצמו ולהסיר את ערלתו. אצל ה' הערלה היא העולם, הנותן לנו תחושה שאנו נפרדים מה'. כאשר ה' בורא את העולם כי הוא רוצה לאהוב, הברואים מרגישים שהוא בורא את העולם לצורך עצמו. בצורה כזו האהבה של ה' אינה מתגלה והיא נשארת בתוכו. כאשר ה' מסיר את הערלה ומגלה לנו שאנו יכולים להיות קשורים אליו על ידי תורה ומצוות, לפתע אהבתו הגדולה אלינו מתגלה. בשלב זה האהבה של ה' כבר אינה בתוך עצמו אלא היא פורצת החוצה וגורמת לחיבור בנינו לבינו.

מדברנו עולה שהתהליך שמתרחש אצל ה', ממש מקביל כביכול לתהליך שמתרחש אצל שכס בן חמור. בהתחלה שניהם בתוך עצמם, ולבסוף שניהם יוצאים מעצמם. לגבי שכס בן חמור, ישנו ויכוח האם הוא באמת הצליח לצאת מעצמו.

אשה תובעת בלב

עד עתה הסברנו את המושגים של דביקה חשיקה וחפיצה כהתייחסות של ה' אלינו, אם כך מדוע אדמו"ר הזקן משתמש במושגים אלו כדי לבטא את האהבה שלנו לקב"ה?

חז"ל מלמדים אותנו שבקשר שבין איש לאשתו, האיש תובע בפה ואילו האשה תובעת בלב. ישנו הבדל מהותי בין איך שהאיש ניגש לקשר, לבין איך שהאשה ניגשת אליו. האיש מטבעו מבטא את התלהבותו ורצונו בקשר באופן גלוי, בעוד האשה מבטאת זאת בדרך נסתרת.

בהתבוננות מעמיקה יותר נשים לב שהאיש תובע בפה כי הוא מקבל מהקשר את השמחה שיש לאשתו מכך שהוא אוהב אותה, האיש רוצה שאשתו תשמח מההתלהבות שלו. בשביל שאשתו תשמח בהתלהבותו הוא מבטא אותה בצורה גלויה, כי הוא רוצה שאשתו תצטרף אליו ותשמח בשמחתו. האישה לעומתו מחפשת בקשר את האהבה של בעלה אליה, בקשה זו מביישת אותה ולכן אינה חושפת אותה אלא מצטרפת ומלבה את התלהבותו של האיש, כאשר הוא מגלה את רצונו ואהבתו אליה.

להתלהבותו הגלויה של האיש מהקשר ניתן לקרוא 'דביקה חשיקה וחפיצה'. אך להתלהבות של האשה מהקשר איננו יכולים לקרוא כך, הרי היא מצידה אינה מגלה את רצונה, היא רק מצטרפת ומגדילה את התלהבותו של בעלה. ההתלהבות שיש לאשה מהקשר, היא ההיענות שלה להתלהבות של בעלה. בהתלהבות הגדולה של האשה מהקשר, מתגלה התשוקה האמיתית של האיש בקשר. אם האיש יתלהב כדי להרגיש את ההתלהבות, האשה לא תתלהב מהקשר, כי היא תרגיש שהאיש אינו רוצה בה. אך אם האיש באמת יתלהב מהקשר, התלהבותו תסחף אחריו גם את אשתו. ממילא כאשר האשה מתלהבת מהקשר מתגלה התלהבותו של בעלה, אך כאשר האשה אינה מתלהבת מהקשר התלהבותו של בעלה לא יכולה לבוא לידי ביטוי ואינה אלא הנאה לצורך עצמו.

כפי שהסברנו התלהבותו של האיש מתגלה דווקא בתוך התלהבותה של אשתו, ולכן אנו יכולים לכנות את התלהבותה של האישה 'דביקה חשיקה וחפיצה', אך עלינו לשים לב שאינם נובעים מהאישה אלא מבעלה.

להיות כלי לאהבתו של ה'

כאשר אדמו"ר הזקן לוקח את המושגים לאהבת ה' דווקא משכם בן חמור ומהמדרש המקביל בין אהבתו של רשע זה לאהבתו של ה', הוא רוצה שנשים לב לשני דברים. א. האהבה של ה' אלינו מתגלה דווקא כאשר אנו מתלהבים מכך שהוא אוהב אותנו. ב. ההתלהבות אינה מהאהבה שלנו, אלא היא היענות לאהבה של ה' אלינו.

מבחינת העבודה הנדרשת מאיתנו, עלינו לשים לב שה' אוהב אותנו ואנו רק נענים לאהבתו אלינו. אהבה זו נקראת דביקה חשיקה וחפיצה, כי דווקא אז מתגלה כמה ה' דבק בנו חושק וחפץ בנו. עלינו להיות כלים לאהבה של ה' לתת מקום להתלהבות העצומה שלו מהקשר איתנו, על ידי שאנו נדבק ונתלהב מאהבתו אותנו.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

